

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

NUTUK

www.e-kitaplarim.com

Bu eser www.e-kitaplarim.com tarafından yeniden derlenmiştir.

Her hakkı saklıdır.

Copyright 2016.

1.Bölüm

- Türk Yurdunun Genel Durumu
- Türk Milletinin Yurdunu Savunma Kararı
- Harekete Geçmek İçin Yapılan Ön Hazırlıklar

Samsun'a Çıktığım Gün Genel Durum ve Görünüş

1919 yılı Mayısının 19'uncu günü Samsun'a çıktım. Genel durum ve görünüş :

Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu topluluk, Genel Savaşta (Birinci Dünya Savaşında) yenilmiş, Osmanlı ordusu her yanda zedelenmiş, koşulları ağır bir ateşkes anlaşması(mütarekename) imzalanmış. Büyük Savaşın uzun yılları boyunca, ulus, yorgun ve yoksul bir durumda. Ulusu ve ülkeyi Genel Savaşa sürükleyenler, kendi yaşamlarının kaygısına düşerek, yurttan kaçmışlar. Padişah ve Halife olan (Saltanat ve halifelik katında oturan) Vahdettin, soysuzlaşmış, kendini ve yalnız tahtını koruyabileceğini umduğu alçakça önlemler araştırmakta. Damat Ferit Paşa'nın başkanlığındaki hükümet, güçsüz, onursuz, korkak, yalnız padişahın isteklerine uymuş, onunla birlikte kendilerini koruyabilecek herhangi bir duruma boyun eğmiş.

Ordunun elinden silahları ve cephanesi alınmış ve alınmakta. İtilâf devletleri, ateşkes anlaşması hükümlerine uymayı gerekli görmüyorlar. Birer uydurma nedenle, İtilâf donanmaları ve askerleri İstanbul'da. Adana ili Fransızlar; Urfâ, Maraş, Antep İngilizlerce işgal edilmiş. Antalya ile Konya'da İtalyan birlikleri, Merzifon'la Samsun'da İngiliz askerleri bulunuyor. Her yanda yabancı devletlerin subay ve görevlileri ve özel adamları çalışmakta. Daha sonra, sözüme başlangıç olarak aldığımız tarihten dört gün önce, 15 Mayıs 1919'da İtilâf Devletlerinin uygun bulmasıyla Yunan ordusu İzmir'e çıkarılıyor.

Bundan başka, yurdun dört bir bucağında Hıristiyan azınlıklar, gizli, açık, özel istek ve amaçlarının elde edilmesine, devletin bir an önce çökmesine çaba harcıyorlar.

Sonradan elde edilen güvenilir bilgi ve belgeler, İstanbul Rum Patrikliğinde kurulan Mavri Mira Kurulu'nun (belge: 1) illerde çeteler kurmak ve yönetmekle, gösteri toplantıları ve propagandalar yaptırmakla uğraştığını doğruladı. Yunan Kızılhaçı, Resmi Göçmenler Komisyonu, Mavri Mira Kurulu'nun çalışmalarını kolaylaştırmaya yardım ediyor. Mavri Mira Kurulu'nca yönetilen Rum okullarının izci örgütleri, yirmi yaşını aşmış gençleri de içine alarak her yerde geliştiriliyor.

Ermeni Patriği Zaven Efendi de, Mavri Mira Kurulu ile düşünce birliği içinde çalışıyor. Ermeni hazırlığı da tam olarak Rum hazırlığı gibi ilerliyor.

Trabzon, Samsun ve bütün Karadeniz kıyılarında kurulan ve İstanbul'daki merkeze bağlı Pontus Cemiyeti kolaylıkla ve başarıyla çalışıyor. (belge: 2)

Türk Milletinin Yurdunu Savunma Kararı

1. Düşünülen Kurtuluş Yolları
2. Ulusal Kuruluşlar, Siyasal Amaçlar
3. Yurt İçinde ve İstanbul'da Ulusal Varlığa Düşman Kuruluşlar
4. İngiliz Muhipler Cemiyeti
5. Amerika'nın Güdümünü İsteyenler
6. Ordumuzun Durumu
7. Müfettişlik Görevimin Geniş Yetkileri
8. Genel Duruma Dar Bir Çerçeveden Bakış
9. Düşünülen Kurtuluş Yolları
10. Benim Kararım
11. Ya Bağımsızlık Ya Ölüm
12. Uygulamayı Evrelere Ayırmak ve Adım Adım İlerleyerek Amaca Varmak
13. Ulusal Sır

Düşünülen Kurtuluş Yolları

Durumun korkunçluğu ve ağırlığı karşısında, her yerde, her bölgede birtakım kişilerce kurtuluş yolları düşünölmeye başlanmıştı. Bu düşünceyle girişilen çalışmalar, birtakım örgütler doğurdu. Örneğin: Edirne ve çevresinde Trakya-Paşaeli adlı bir dernek vardı. Doğuda (belge: 3), Erzurum'da ve Elazığ'da (belge: 4), genel merkezi İstanbul'da olmak üzere Vilâyatı Şarkiye Müdafaa-i Hukuku Milliye Cemiyeti (Doğu İlleri Ulusal Hakları Savunma Derneği) kurulmuştu. Trabzon'da Muhafazai Hukuk (Hakları Koruma) adlı bir dernek bulunduğu gibi İstanbul'da da, Trabzon ve Havalisi Ademi Merkeziyet Cemiyeti (Trabzon ve Çevresini Bağımsızlaştırma Derneği) vardı. Bu dernek merkezinin gönderdiği delegeler, Of ilçesi ve Lazistan livasında şubeler açmışlardı. (belge: 5, 6)

Yunanlıların İzmir'e gireceğinin açık belirtilerini Mayısın on üçünden beri gören, İzmir'de birtakım genç yurtseverler, ayın 14/15'inci gecesini, bu acıklı durumu aralarında görüşmüşler; bir olupbittiye geldiği kuşku götürmeyen bu girişin, katma (ilhak) ile sonuçlanmasını önlemek düşüncesinde birleşmişler ve Reddi İlhak (Katmayı önleme) ilkesini ortaya atmışlardır. Bu ilkenin yayılması için aynı gece İzmir'de Yahudi Maşatlığı'na toplanabilen halkça bir gösteri toplantısı (miting) yapılmışsa da ertesi gün sabahleyin Yunan askerlerinin rıhtımda görülmesiyle bu toplantıdan umulduğu ölçüde sonuç alınamamıştır.

Ulusal Kuruluşlar, Siyasal Amaçlar

Bu derneklerin kuruluş amaçları ve siyasal erekleri üzerine kısaca bilgi vermek uygun olur düşüncesindeyim.

Trakya-Paşaeli Cemiyeti'nin ileri gelenlerinden kimisiyle daha İstanbul'da iken görüşmüştüm. Osmanlı Devleti'nin çökeceğini kesinliğe yakın bir olabirlik içinde görüyorlardı. Osmanlı

yurdunun parçalanacağı korkusu karşısında Trakya'yı, olabilirse Batı Trakya'yı da birleştirerek, İslam ve Türk topluluğunu bir bütün olarak kurtarmayı düşünüyorlardı. Bu amaca ulaşmak için o zaman akıllarına gelen tek çıkar yol, İngiltere'nin, olmazsa Fransa'nın yardımını sağlamaktı. Bu düşünceyle kimi yabancı devlet adamlarıyla ilişki kurmak ve konuşmak yollarını da aramışlardı. Amaçlarının bir Trakya Cumhuriyeti kurmak olduğu anlaşılıyordu.

Vilâyatı Şarkıye Müdafaa Hukuku Milliye Cemiyeti'nin kuruluş amacı da (tüzüklerinin ikinci maddesi), doğu illerindeki bütün halkın dinsel ve siyasal haklarının özgürce gelişimini sağlayacak yasal yollara başvurmak; adı geçen illerdeki Müslüman halkın tarihsel ve ulusal haklarını, gerektiğinde, uygar toplumlar önünde savunmak; doğu illerinde yapılan zulüm ve cinayetlerin nedenleriyle etmenleri ve bunları yapanlar ve yaptıranlarla ilgili tarafsızca soruşturma açarak suçluların çabuklukla cezalandırılmalarını istemek; Türklerle azınlıklar arasındaki anlaşmazlıkların giderilmesine ve eskisi gibi iyi bağların pekiştirilmesine çaba göstermek; doğu illerindeki savaştan doğma yıkım ve yoksulluğu, hükümet katında girişimlerde bulunarak elden geldiğince giderme yollarını aramaktı.

İstanbul'daki yönetim merkezlerinden verilmiş olan bu yönerge gereğince, Erzurum Şubesi, doğu illerinde Türklerin haklarını korumakla birlikte Ermenilerin göçü sırasında yapılan kötü işlerle halkın hiçbir ilgisi bulunmadığını ve Ermeni mallarının, buralara Ruslar girinceye dek korunduğunu; buna karşılık Müslümanlara çok kıyasıya davranıldığını ve dahası, buyruk dışı olarak göçten alıkonulan kimi Ermenilerin, koruyucularına yaptıkları kötülükleri, kanıtlanmış belgelerle uygarlık dünyasına sunmaya ve bildirmeye ve doğu illerine dikilen açgözlü bakışları söndürmek için çalışmaya karar veriyor (Erzurum Şubesinin bildirisini).

Vilâyatı Şarkıye Müdafaa Hukuku Milliye Cemiyeti' nin ilk Erzurum Şubesini kuran kişiler, doğu illerinde yapılan propagandaları ve bunların amaçlarını, Türklük-Kürtlük- Ermenilik sorunlarını, bilim, teknik ve tarih bakımından inceleyip araştırdıktan sonra, gelecekteki çalışmalarını şu üç noktada topluyorlar (Erzurum Şubesinin basılı raporu):

- 1- Kesinlikle göç etmemek;
- 2- Hemen bilim, iktisat, din örgütleri kurmak;
- 3- Saldırıya uğrayacak doğu illerinin herhangi bir bucağını savunmada birleşmek.

Vilâyatı Şarkıye Müdafaa Hukuku Milliye Cemiyeti'nin İstanbul'daki yönetim merkezinin, bilim ve uygarlık yöntemleriyle amacı sağlayabileceği konusunda çokça iyimser olduğu anlaşılıyor. Gerçekten bu yolda çaba göstermekten geri durmuyor. Doğru illerinde Müslüman halkın haklarını savunmak için Le Pays (Yurt) adında Fransızca bir gazete yayımlıyor. Hâdisat (Olaylar) gazetesinin sahipliğini üzerine alıyor. Bir yandan da İtilâf devletleri başbakanlarına ve İstanbul'daki temsilcilerine birer andırı (muhtıra) veriyor. Avrupa'ya bir kurul yollamaya girişiyor. (belge: 7)

Bu açıklamalardan kolaylıkla anlaşılacağı sanırım ki, Vilâyatı Şarkiye Müdafaa-i Hukuku Milliye Cemiyeti'nin kurulmasına yol açan önemli neden ve kaygı, doğu illerinin Ermenistan'a verileceği olasılığına dayanıyor. Bu olasılığın da, doğu illeri nüfusunda Ermenileri çoğunlukta göstermeye ve tarihsel haklar bakımından öncelikli saydırmaya çalışanların, bilimsel ve tarihsel belgelerle dünya kamuoyunu aldatmayı başarmaları; bir de Müslüman halkın Ermenileri toptan öldüren yabancı olduğu iftirasını doğruymuş gibi kabul ettirmeleri durumunda gerçekleşebileceği varsayımı üstün geliyor. Bundan dolayı dernek, aynı gerekçe ve araçlarla donanmış olarak tarihsel ve ulusal hakları savunmaya çalışıyor.

Karadeniz kıyılarındaki bölgelerde de, bir Rum Pontus hükümeti kurulacağı korkusu vardı. Müslüman halkı Rumların boyunduruğu altında bırakmayıp yaşama haklarını ve varlıklarını koruma amacıyla, Trabzon'da da birtakım kişiler ayrıca bir dernek kurmuşlardı.

Merkezi İstanbul'da olan Trabzon ve Havalisi Ademi Merkezîyet Cemiyeti'nin siyasal erek ve amacı, adından anlaşılmalıdır. Her durumda merkezden ayrılmak amacını güdüyor.

Yurt İçinde ve İstanbul'da Ulusal Varlığa Düşman Kuruluşlar

Kurulmaya başlayan bu örgütlerden başka, ülke içinde daha birtakım girişimler ve kuruluşlar da ortaya çıkmıştı. Özellikle Diyarbakır, (belge: 8, 9) Bitlis, Elazığ illerinde, İstanbul'dan yönetilen Kürt Teali Cemiyeti (Kürt Yükselme Derneği) vardı. Bu derneğin amacı, yabancı devletlerin koruyuculuğu altında, bir Kürt hükümeti kurmaktı.

Konya ve dolaylarında, İstanbul'dan yönetilen Tealii İslam Cemiyeti (İslam Yükselme Derneği) kurulmasına çalışılıyordu. Ülkenin hemen her yanında İtilâf ve Hürriyet, Sulh ve Selâmet Cemiyetleri (Uzlaştırma ve Özgürlük, Barış ve Esenlik Dernekleri) de vardı.

İngiliz Muhipler Cemiyeti

İstanbul'da çeşitli amaçlarla gizli ve açık olmak üzere de, birtakım parti ya da dernek adı altında kuruluşlar vardı.

İstanbul'da önemli sayılacak kuruluşlardan biri İngiliz Muhipler Cemiyeti (İngiliz Dostları Derneği) idi. Bu addan İngilizleri sevenlerin kurdukları bir dernek olduğu anlaşılmasın! Bence, bu derneği kuranlar, kendilerini ve kişisel çıkarlarını sevenler ve kendi varlıklarıyla çıkarlarının dokunulmazlık çaresini Lloyt Corc (Lloyd George) hükümeti aracılığıyla İngiliz desteğini sağlamakta arayanlardır. Bu zavallıların (bedbaht), İngiltere Devleti'nin, bütünüyle, bir Osmanlı Devleti bırakmak ve korumak isteğinde olup olamayacağını bir kez düşünüp düşünmedikleri üzerinde durmak gerekir.

Bu derneğe girenlerin başında Osmanlı Padişahı ve yeryüzü Halifesi sanını taşıyan Vahdettin, Damat Ferit Paşa, Dahiliye Nazırı (İçişleri Bakanı) olan Ali Kemal, Âdil ve Mehmet Ali Bey'ler ve Sait Molla bulunuyordu. Dernekte İngiliz ulusundan kimi serüvenciler de vardı. Örneğin: Rahip Fru (Frew) gibi. Yapılan işlerden ve işlemlerden anlaşıldığına göre, derneğin başkanı Rahip Fru idi.

Bu derneğin iki görünüşü ve niteliği vardı. Biri, dış görünüşü ve uygarca girişimlerle İngiliz desteğini istemeye ve sağlamaya yönelik niteliği idi. Öteki, gizli yönü idi. Asıl çalışma bu yöneydi. Yurt içinde örgütler kurarak ayaklanma ve başkaldırmalara yol açmak, ulusal bilinci işlemez kılmak, yabancı devletlerin işe karışmalarını kolaylaştırmak gibi haince girişimler, derneğin bu gizli kolunca yönetilmekteydi. Sait Molla'nın, derneğin açık girişimlerinde olduğu gibi ondan daha çok gizli işlerinde de rol oynadığı görülecektir. Bu dernek için söylediklerim, sırası geldikçe yapacağım açıklamalar ve gerektiğinde göstereceğim belgelerle daha iyi anlaşılacaktır.

Amerika'nın Güdümünü İsteyenler

İstanbul'daki kadın erkek birtakım ileri gelen kişiler de, gerçek kurtuluşu Amerika'nın güdümünü (mandasını) istemek ve sağlamakta görüyorlardı. Bu kanıda olanlar, düşüncelerinde çok direndiler, tam uygun işin, kendi görüşlerinin desteklenmesi olduğunu kanıtlamaya çok çalıştılar. Bu konuda da, sırası gelince kimi açıklamalar yapacağım.

Ordumuzun Durumu

Genel durumu saptamak için ordu birliklerinin nerelerde ve ne durumda olduklarını açıklamak isterim. Anadolu'da, başlıca iki ordu müfettişliği kurulmuştu. Ateşkes anlaşması yapılır yapılmaz birliklerin savaşçı erleri terhis edilmiş, silah ve cephanesi elinden alınmış; bu birlikler, savaş gücünden yoksun birtakım kadrolar durumuna getirilmişti.

Merkezi Konya'da bulunan İkinci Ordu Müfettişliğine bağlı birliklerin durumu şöyle idi:

Bir tümeni (41. Tümen) Konya'da ve bir tümeni (23. Tümen) Afyonkarahisar'da bulunan 12. Kolordu, karargâhıyla Konya'da bulunuyordu. İzmir'de düşman eline düşen 17. Kolordunun, Denizli'de bulunan 57. Tümeni de bu kolorduya bağlanmıştı.

Bir tümeni (24. Tümen) Ankara'da ve bir tümeni (11. Tümen) Niğde'de bulunan 20. Kolordu, karargâhıyla Ankara'da idi.

İzmit'te bulunan 1. Tümen, İstanbul'daki 25. Kolorduya bağlanmıştı. İstanbul'da da 10. Kafkas Tümeni vardı.

Balıkesir ve Bursa yöresinde bulunan 61. ve 56. Tümenler, karargâhı Bandırma'da bulunan İstanbul'a bağlı 14. Kolordu'yu meydana getiriyorlardı. Bu kolordunun komutanı, Meclisin açılışına dek, rahmetli Yusuf İzzet Paşa idi.

Dokuzuncu Ordu Müfettişliği, ki müfettişi bendim, karargâhıyla Samsun'a çıkmış bulunuyordum. Doğrudan doğruya buyruğum altında iki kolordu bulunacaktı. Biri, merkezi Sivas'ta bulunan 3. Kolordu. Komutanı, yanımda getirdiğim Albay Refet Bey. Bu kolorduya bağlı bir tümenin (5. Kafkas Tümeni) merkezi Amasya'da, öteki tümenin (15. Tümen) merkezi Samsun'da idi. Öbürü, merkezi Erzurum'da bulunan 15. Kolordu idi. Komutanı Kâzım Karabekir Paşa idi. Tümenlerinden birinin (9. Tümen) merkezi Erzurum'da, komutanı Rüştü Bey; ötekisinin (3. Tümen) merkezi Trabzon'da idi, komutanı Yarbey Halit Bey idi. Halit Bey, İstanbul'a

çağrılmış olduğundan komutanlıktan çekilerek Bayburt'ta saklanmış; tümen, vekillikle yönetiliyor; kolordunun öbür iki tümeninden 12. Tümen, Hasankale doğusunda sınırdadır, 11. Tümen Bayazıt'ta bulunuyordu.

Diyarbakır yöresinde bulunan iki tümenli 13. Kolordu bağımsızdı, İstanbul'a bağlıydı. Bir tümeni (2. Tümen) Siirt'te, öbür tümeni (5. Tümen) Mardin'de idi.

Müfettişlik Görevimin Geniş Yetkileri

Benim yetkim, bu iki kolorduyu doğrudan doğruya buyruğum ve komutam altında bulundurmaktan daha geniştir. Müfettişlik bölgeye yakın birliklere de bildirim yapabilecektim. Bu arada bölgede bulunan ve bölgeye yakın olan valiliklere de bildirimde bulunabilecektim.

Bu yetkiye göre Ankara'da bulunan 20. Kolordu ve bunun bağlı olduğu müfettişlik ile ve Diyarbakır'daki kolordu ile ve hemen bütün Anadolu'da sivil örgütlerin başında bulunan yöneticilerle yazışabilecek ve ilişkiler kurabilecektim.

Bu geniş yetkiyi, beni İstanbul'dan sürmek ve uzaklaştırmak amacıyla Anadolu'ya gönderenlerin bana nasıl verdiklerine şaşabilirsiniz. Hemen söylemeliyim ki, bana bu yetkiyi onlar bilerek ve anlayarak vermediler. Her ne olursa olsun benim İstanbul'dan uzaklaşmamı isteyenlerin buldukları gerekçe, "Samsun ve yöresindeki güvensizliği yerinde görüp önlemek için Samsun'a değin gitmek" idi. Ben, bu işin başarılmasının, makam ve yetki verilmesine bağlı olduğunu ileri sürdüm. Bunda hiçbir sakınca görmediler. O günlerde Genelkurmayda bulunan ve benim amacımı bir dereceye kadar sezinleyen kişilerle görüştim. Müfettişlik görevini buldular ve yetkiyle ilgili yönergeyi (talimatı) de ben kendim yazdırdım. Dahası, Harbiye Nazırı (Millî Savunma Bakanı) olan Şakir Paşa bu yönergeyi okuduktan sonra imzalamaktan çekinmiş, anlaşılır anlaşılmaz bir biçimde mühürünü basmıştır.

Genel Duruma Dar Bir Çerçveden Bakış

Bu açıklamadan sonra genel durumu, daha dar bir çerçeve içine alarak, çabucak ve kolayca, hep birlikte gözden geçirelim:

Düşman devletler Osmanlı Devleti'ne ve ülkesine maddi ve manevi bakımdan saldırmışlar; yok etmeye ve paylaşmaya karar vermişler. Padişah ve Halife olan kişi, hayat ve rahatını kurtarabilecek çareden başka bir şey düşünmüyor. Hükümeti de aynı durumda. Farkında olmadığı halde başsız kalmış olan ulus, karanlık ve belirsizlik içinde, olup bitecekleri bekliyor.

Felaketin korkunçluğunu ve ağırlığını anlamaya başlayanlar, buldukları çevreye ve sezebildikleri etkilere göre kurtuluş çaresi saydıkları yollara başvuruyorlar... Ordu, adı var, kendi yok bir durumda. Komutanlar ve subaylar, Genel Savaşın bunca sıkıntı ve güçlükleriyle yorgun, yurdun parçalanmakta olduğunu görmekle yürekleri kan ağlıyor; gözleri önünde derinleşen karanlık felaket uçuşununun kıyısında kafaları, çıkar yol, kurtuluş yolu aramakta...

Burada, pek önemli olan bir noktayı da belirtmeli ve açıklamalıyım. Ulus ve ordu, Padişah ve Halifenin hainliğinden haberli olmadığı gibi, o makama ve o makamda bulunana karşı

yüzyılların kökleştirdiği din ve gelenek bağlarıyla iten bağlı ve uysal. Ulus ve ordu, kurtuluş yolu düşünürken bu atadan gelen alışkanlık dolayısıyla kendinden önce yüce halifelik ve padişahlığın kurtuluşunu ve dokunulmazlığını düşünüyor. Halifesiz ve padişahsız kurtuluşun anlamını kavrama yeteneğinden yoksun... Bu inançla bağdaşmaz oy ve düşüncelerini açığa vuracakların vay haline! Hemen dinsiz, vatansız, hain, istenmez olur.

Bir başka önemli noktayı da söylemek gerekir. Kurtuluş yolu ararken, İngiltere, Fransa, İtalya gibi büyük devletleri gücendirmemek, temel ilke gibi görülmekteydi. Bu devletlerden yalnız biriyle bile başa çıkılamayacağı kuruntusu, hemen bütün kafalarda yer etmişti. Osmanlı Devleti'nin yanında, koskoca Almanya, Avusturya - Macaristan varken hepsini birden yenen, yerlere seren İtilâf kuvvetleri karşısında, yeniden onlarla düşmanlığa varabilecek durumlara girmekten daha büyük mantıksızlık ve akılsızlık olamazdı.

Bu anlayışta olan yalnız halk değildi; özellikle, seçkin denilen insanlar bile öyle düşünüyordu.

Öyleyse, kurtuluş yolu ararken iki şey söz konusu olmayacaktı. İlkin, İtilâf Devletlerine karşı düşmanlık durumuna girilmeyecekti; sonra da, Padişah ve Halifeye canla başla bağlı ve sadık kalmak temel koşul olacaktı.

Düşünölen Kurtuluş Yolları

Şimdi baylar, izin verirseniz size bir soru sorayım: Bu durum ve koşullar karşısında kurtuluş için, nasıl bir karar düşünölebilirdi?

Açıkladığım bilgilere ve gözlem sonuçlarına göre üç türlü karar ortaya atılmıştı:

Birincisi, İngiltere'nin koruyuculuğunu (İngiltere'nin himayesini) istemek,

İkincisi, Amerika'nın güdümünü (mandasını) istemek.

Bu iki türlü karara varmış olanlar, Osmanlı Devleti'nin bir bütün olarak kalmasını düşünenlerdir. Osmanlı ülkesinin çeşitli devletler arasında paylaşılmasından ise, bu ülkeyi bütün olarak bir devletin koruyuculuğu altında bulundurmayı yeğleyenlerdir.

Üçüncü karar, bölgesel kurtuluş yollarına yönelikti. Örneğin: Bazı bölgeler, kendilerinin Osmanlı Devleti'nden koparılacağı görüşüne karşı ondan ayrılmamak yollarına başvuruyor. Bazı bölgeler de, Osmanlı Devleti'nin ortadan kaldırılacağına, Osmanlı ülkelerinin paylaşılacağına oldubitti gözüyle bakarak kendi başlarını kurtarmaya çalışıyorlar.

Bu üç türlü kararın gerekçesi, yapmış olduğum açıklamalar arasında vardır.

Benim Kararım

Baylar, ben bu kararların hiçbirini yerinde bulmadım. Çünkü bu kararların dayandığı bütün kanıtlar ve mantıklar çürüktü, temelsizdi. Gerçekte, içinde bulunduğumuz o günlerde, Osmanlı Devleti'nin temelleri çökmüş, ömrü tükenmişti.

Osmanlı ülkeleri bütün bütüne parçalanmıştı. Ortada bir avuç Türkün barındığı bir ata yurdu kalmıştı. Son sorun, bunun da paylaşılmasını sağlamak için uğraşılmaktan başka bir şey değildi. Osmanlı Devleti, onun bağımsızlığı, padişah, halife, hükümet, bunların hepsi anlamını yitirmiş birtakım anlamsız sözlere.

Neyin ve kimin dokunulmazlığı için kimden ve ne gibi yardım istemek düşünülüyordu?

Öyleyse sağlam ve gerçek karar ne olabilirdi?

Baylar, bu durum karşısında bir tek karar vardı. O da ulus egemenliğine dayanan, tam bağımsız yeni bir Türk devleti kurmak.

İşte, daha İstanbul'dan çıkmadan önce düşündüğümüz ve Samsun'da Anadolu topraklarına ayak basar basmaz uygulamaya başladığımız karar, bu karar olmuştur.

Ya Bağımsızlık Ya Ölüm

Bu kararın dayandığı en sağlam düşünüş ve mantık şu idi:

Temel ilke, Türk ulusunun onurlu ve şerefli bir ulus olarak yaşamasıdır. Bu, ancak tam bağımsız olmakla sağlanabilir. Ne denli zengin ve gönenmiş olursa olsun, bağımsızlıktan yoksun bir ulus, uygar insanlık karşısında uşak durumunda kalmaktan öteye gidemez.

Yabancı bir devletin koruyuculuğunu ve kollayıcılığını istemek insanlık niteliklerinden yoksunluğu, güçsüzlüğü ve beceriksizliği açığa vurmaktan başka bir şey değildir. Gerçekten bu aşağılık duruma düşmemiş olanların, isteyerek başlarına yabancı bir efendi getirmeleri hiç düşünülemez.

Oysa, Türkün onuru, kendine güveni ve yetenekleri çok yüksek ve büyüktür. Böyle bir ulus, tutsak yaşamaktansa yok olsun, daha iyidir.

Öyleyse, ya bağımsızlık, ya ölüm!

İşte gerçek kurtuluşu isteyenlerin parolası bu olacaktır.

Bir an için, bu kararın uygulanmasında başarısızlığa uğranılacağını düşünelim. Ne olacaktı? Tutsaklık.

Peki efendim, öteki kararlara uymakla da sonuç bu olmayacak mıydı?

Şu ayrımla ki, bağımsızlığı için ölümü göze alan ulus, insanlık onur ve şerefine gereği olan her özveriye başvurduğunu düşünerek avunur ve kuşkusuz, tutsaklık zincirini kendi eliyle boynuna geçiren uyuşuk, onursuz bir ulusla karşılaştırılınca, dost ve düşman gözündeki yeri çok başka olur.

Sonra, Osmanlı soyunu (Osmanlı hanedanı) ve saltanatını sürdürmeğe çalışmak, elbette Türk ulusuna karşı en büyük kötülüğü istemektir. Çünkü ulus, her türlü özveriye başvurarak bağımsızlığını sağlasa da, padişahlık sürüp giderse, bu bağımsızlığa güvenle bakılamazdı. Artık yurtla, ulusla hiçbir vicdan ve düşünce bağı kalmamış bir sürü delinin, devlet ve ulus bağımsızlığının ve onurunun koruyucusu durumunda bulundurulması nasıl uygun görülebilirdi?

Halifeliğin durumuna gelince, bunun bilim ve tekniğin ışığa boğduğu gerçek uygarlık dünyasında gülünç sayılmaktan başka bir durumu kalmış mıydı?

Görülüyor ki, verdiğimiz kararın uygulanmasını sağlamak için ulusun daha alışmadığı sorunlara el atmak gerekiyordu. Kamunun söz konusu etmesinde büyük sakıncalar bulunacağı düşünülen noktaların söz konusu edilmesinde kesin zorunluluk vardı.

Osmanlı Hükümetine, Osmanlı Padişahına ve Müslümanların halifesine başkaldırmak ve bütün ulusu ve orduyu ayaklandırmak gerekiyordu.

Uygulamayı Evrelere Ayırmak ve Adım Adım İlerleyerek Amaca Varmak

Türk ata yurduna ve Türkün bağımsızlığına saldıranlar kimler olursa olsun, onlara bütün ulusça silahlı olarak karşı çıkmak ve onlarla savaşmak gerekiyordu. Bu önemli kararın bütün gereklerini ve zorunluluklarını ilk gününde açıklamak ve söylemek, elbette yerinde olamazdı. Uygulamayı birtakım evrelere ayırmak ve olaylardan yararlanarak ulusun duygu ve düşüncelerini hazırlamak ve adım adım ilerleyerek amaca ulaşmaya çalışmak gerekiyordu. Nitekim öyle olmuştur. Ancak dokuz yılda yaptıklarımız bir mantık dizisiyle düşünülürse, ilk günden bugüne dek izlediğimiz genel gidişin, ilk kararın çizdiği çizgiden ve yöneldiği amaçtan hiç ayrılmamış olduğu kendiliğinden anlaşılır.

Burada, zihinlerde yer tutabilecek bazı duraksama düğümlerinin çözülmesini kolaylaştırmak için bir gerçeği hep birlikte gözden geçirmeliyiz.

Beliren ulusal savaşın tek amacı yurdu dış saldırıdan kurtarmak olduğu halde bu savaşın, başarıya ulaştıkça, ulusal iradeye dayanan yönetimin bütün ilkelerini ve şekillerini evre evre bugünkü döneme değin gerçekleştirmesi olağan ve kaçınılmaz bir tarih akışı idi. Bu kaçınılmaz tarih akışını, gelenekten gelen alışkanlığı ile, hemen sezinleyen hükümdar soyu, ilk andan başlayarak ulusal savaşın amansız bir düşmanı oldu. Bu kaçınılmaz tarih akışını, ilk anda ben de gördüm ve sezindim. Ama, baştan sona bütün evreleri kapsayan sezgilerimizi ilk anda bütünüyle açığa vurmadık ve söylemedik. İleride olabilecek üzerine çok konuşmak, giriştiğimiz gerçek ve maddesel savaşa boş kuruntular niteliği verebilirdi; dış tehlikenin yakın etkileri karşısında üzüntü duyanlar arasında ise, geleneklerine, düşünme yeteneklerine, ruhsal durumlarına uymayan olası değişikliklerden ürkeceklerin ilk anda direnmelerine yol açabilirdi. Başarı için pratik ve güvenilir yol, her evreyi zamanı geldikçe uygulamaktı.

Ulusun gelişmesi ve yükselmesi için esenlik yolu bu idi. Ben de böyle yaptım. Ancak bu pratik ve güvenilir başarı yolu; yakın çalışma arkadaşım olarak tanınmış kişilerden kimileriyle aramızda, zaman zaman görüşlerde, davranışlarda, yapılan işlerde beliren temelli ve ikinci derecede anlaşmazlıkların, kırgınlıkların ve giderek ayrılıkların da nedeni ve açıklaması

olmuştur. Ulusal savaşa birlikte başlayan yolculardan kimileri, ulusal yaşamın bugünkü cumhuriyete ve cumhuriyet yasalarına değin uzayan gelişmelerinde, kendi düşünce ve psikolojilerinin kavrama sınırı bittikçe, bana direnmeye ve karşı çıkmaya başlamışlardır. Bu noktaları, aydınlanmanız için, kamuoyunun aydınlanmasına yardımcı olmak için, sırası geldikçe, birer birer göstermeye çalışacağım.

Ulusal Sır

Bu son sözlerimi özetlemek gerekirse diyebilirim ki ben, ulusun vicdanında ve geleceğinde sezdiğim büyük gelişme yeteneğini, bir ulusal sır gibi vicdanımda taşıyarak yavaş yavaş bütün toplumumuza uygulatmak zorundaydım.

Harekete Geçmek İçin Yapılan Ön Hazırlıklar

1. Ordu İle İlişki
2. Yunan Ordusunun Manisa ve Aydın Çevresine Girişi
3. Ulusal Örgütler Kurulması ve Ulusun Uyarılması
4. Ulusal Gösteri Toplantıları
5. Ulusal Gösterilerin Yankıları
6. İstanbul'a Geri Çağırılışım
7. Sivas'ta Genel Bir Kongre Toplama Kararı
8. Adını Saklayan Bir Tanıdığın Amasya'ya Gelmesi
9. Rauf ve Refet Beylerin Kararsızlığı
10. İstanbul'daki Bazı Kimselere Gönderdiğim Mektup
11. Ali Kemal Bey'in Genelgesi
12. Ali Kemal Bey ve Padişah
13. Ali Galip Bey Sivas'ta
14. Sivas'a Gidiş

Ordu İle İlişki

Şimdi baylar, ilk iş olmak üzere bütün orduyla ilişki kurmak gerekli idi.

Erzurum'da On Beşinci Kolordu Komutanına 21 Mayıs 1919'da yazdığım bir şifrede: "Genel durumumuzun almakta olduğu korkunç şekilden pek üzgün olduğumu; ulusa ve yurda borçlu olduğumuz en son vicdan ödevini yakından, birleşik çalışmayla, en iyi yapabileceğimiz kanısıyla bu son görevi kabul ettiğimi; bir an önce Erzurum'a gitmek isteğinde bulunduğumu, ama Samsun ve yöresinin durumu, güvensizlik yüzünden kötü bir sonuca varma niteliğinde bulunduğundan,

buralarda ister istemez birkaç gün kalmak gerekeceğini" bildirdikten sonra, "beni şimdiden aydınlatmaya yarayacak bir şey varsa bildirilmesini" rica ettim. (belge: 10)

Gerçekten, Samsun ve yöresinde Rum çetelerinin Müslüman halka saldırması ve öteden beri araçsız bırakılmış olan bu bölge yöneticilerinin yabancı devletlerin işe karışmaları yüzünden hiçbir önlem alamaması, durumu güçleştirmişti.

Tanıdığımız ve kendisinden büyük çaba umduğumuz bir kişinin Samsun'a mutasarrıflararak atanmasını sağlamaya girişmekle birlikte, Üçüncü Kolordu Komutanını geçici olarak Canık (Merkezi Samsun olan o zamanki sancağın adı) mutasarrıflığına atadım. Elden gelen bölgesel önlemlerin alınmasına ve özellikle halkın gerçek durum üzerinde aydınlatılmasına ve orada bulunan yabancı birlik ve subaylardan çekinmeye yer olmadığının anlatılmasına önem verildi ve hemen o bölgede ulusal örgütler kurmaya girişildi.

23 Mayıs 1919'da Ankara'da bulunan Yirminci Kolordu Komutanına: "Samsun'a geldiğimi ve kendisiyle daha sıkı ilişki kurmak istediğimi ve İzmir yöresinden daha kolaylıkla alabileceği bilgileri öğrenmek istediğimi" bildirdim.

Bu kolordunun durumu ile daha İstanbul'da iken ilgilenmiştim. Güneyden Ankara yöresine trenle taşınması söz konusu idi. Bu yer değiştirmenin engellendiğini anlamış olduğumdan, İstanbul'dan ayrıldığı günlerde Genelkurmay Başkanı olan Cevat Paşa'dan, kolordunun trenle taşınması gecikirse karadan yürüyerek Ankara'ya gönderilmesini rica etmiştim. Bundan dolayı, söz konusu şifremde: "Yirminci Kolordunun bütün birliklerinin Ankara'ya gelmeyi başarıp başaramayacaklarını" sordum. "Canık sancağı (Sancak: il ile ilçe arasında bir yönetim birliği) üzerine bilgi verdikten sonra bir iki güne değin Samsun'dan karargâhımla, bir süre için Havza'ya gideceğimi ve her durumda Samsun'dan ayrılmadan önce beni aydınlatacak bilgileri beklediğimi" yazdım.

Yirminci Kolordu Komutanından, üç gün sonra, 26 Mayıs 1919'da aldığım yanıtta: "İzmir'den düzenli bilgi alamadıklarını, düşmanın Manisa'ya girişini de telgrafçıların haber verdiğini, kolordunun Ereğli'de bulunan birliklerinin hepsi trenle taşınmadığından, karadan yürüyüşe başladıklarını, ancak yerin uzaklığı dolayısıyla Ankara'ya ne zaman ulaşacaklarının belli olmadığını" bildiriyordu.

Kolordu Komutanı yine bu telyazısında: "Afyonkarahisar'da bulunan 23. Tümenin er sayısının pek az olduğundan ve orada ellerine geçen erleri bu tümene göndermekte olduklarından söz açtıktan sonra, Kastamonu ve Kayseri yörelerindeki güvenliği bozan birtakım olaylar üzerine haberler gelmeye başladığını" bildiriyor ve zaman zaman bilgi vereceğini yazıyordu. (belge: 11)

27 Mayıs 1919 gününde Havza'dan, hem Yirminci Kolordu Komutanından hem de bu kolordunun bağlı olduğu Konya'daki ordu müfettişliğinden: "Afyonkarahisar'daki tümenin güçlendirilmesi için hangi kaynaklardan yararlanıldığını ve gücünün artırılıp artırılamayacağını ve bugünkü durumumuza göre, bu tümene nasıl bir görev verilmesinin düşünüldüğünü" sordum. (belge: 12, 13)

Kolordu Komutanı, 28 Mayıs 1919'da sorduğum işler üzerine bilgi veriyor ve: "Düşman buraları işgale kalkışırsa 23. Tümen, bulunduğu yeri bırakmayacak ve saldırıya uğrarsa, halktan alacağı yardımla, kesimini savunacaktır." diyordu. (belge: 14)

Ordu Müfettişi de, 30 Mayıs 1919'da verdiği yanıtta: "23. Tümen, Karahisar'ın güvenliğini korumakla birlikte, düşmanın her türlü işgaline, her türlü araçla karşı koyacaktır." diyordu. Bu araçların hazırlanmakta olduğunu ve Konya'da orduyu destekleyebilecek bir kuvvet hazırlamaya çalışıldığını, ancak, buna daha ad ve san konmadığını bildiriyordu.

Ben, müfettişliğe yazdığım telde: Konya'da bir vatan ordusu kurulmakta olduğu üzerine bazı haberler yayılmıştır; bunun içyüzü ve örgütü nedir, demiştim. Böyle bir soru sormaktaki düşüncem, biraz da onları özendirmek ve uyararak idi. Müfettişliğin verdiği son bilgi, bunun üzerinedir. (belge: 15)

Kolordu Komutanı bu soruma: "Konya'da vatan ordusunun kuruluşundan haberim yok." diye yanıt vermişti.

Yirminci Kolordu ve Konya'daki Ordu Müfettişliği ile ilişki kurmam üzerine aldığım haberlerden uyanıklığı gerektiren noktaları 1 Haziran 1919'da Erzurum'da On Beşinci Kolordu ve Samsun'da Üçüncü Kolordu ve Diyarbakır'da On Üçüncü Kolordu Komutanlarına bildirdim. (belge: 16)

Trakya'da bulunan kuvvetleri ve komutan durumunu bilmiyordum. O bölge ile de ilişki kurmak gerekti. Bu düşünceyle, İstanbul'da, Genelkurmay Başkanı Cevat Paşa'dan 16 Haziran 1919'da özel şifre ile (Cevat Paşa ile ayrıldığı gün gizli bir şifre kararlaştırmıştık.) Edirne'de Kolordu komutanının kim olduğunu ve Cafer Tayyar Bey'in nerede bulunduğunu sordum. (belge: 17) Cevat Paşa 17 Haziranda yanıt verdi. "Cafer Tayyar Bey'in Birinci Kolordu Komutanı olarak Edirne'de bulunduğunu" öğrendim. (belge: 18)

Amasya'dan 18 Haziran 1919 günü, Edirne'de Birinci Kolordu Komutanı Cafer Tayyar Bey'e şifre ile verdiğim yönergede başlıca şunları bildirdim: "Ulusal bağımsızlığımızı boğan ve yurdun bölünmesi tehlikelerini hazırlayan İtilâf devletlerinin yaptıklarını ve İstanbul Hükümetinin tutsak ve güçsüz durumunu biliyorsunuz.

Ulusun kaderini böyle bir hükümetin eline bırakmak, çöküşe boyun eğmektir.

Trakya ve Anadolu'daki ulusal örgütleri birleştirmeye ve ulusun sesini bütün gürlüğüyle dünyaya duyuracak güvenilir bir yer olan Sivas'ta birleşik ve güçlü bir kurul toplamaya karar verilmiştir.

Trakya-Paşaeli Cemiyeti, yetkili olmamak üzere İstanbul'da bir kurul bulundurabilir.

Ben İstanbul'da iken Trakya Cemiyeti üyelerinden kimileriyle görüşmüştüm. Şimdi zamanı geldi. Gerekenlerle gizlice görüşerek hemen örgütler kurunuz ve benim yanıma da delege olarak değerli bir iki kişi gönderiniz. Onlar gelinceye değin, Edirne ili haklarının savunucusu olmak üzere, beni vekil ettiklerini belirten, imzalı bir belgeyi kendi imzanızla ve şifre ile bildiriniz.

Bağımsızlığa ulaşmaya değin, bütün ulusla birlikte, özveriyle çalışacağıma kutsal inançlarım adına ant içtim. Artık benim için Anadolu'dan ayrılmak söz konusu olamaz."

Trakya'nın direnme gücünü artırmak amacıyla bu yönergeye şu bilgileri de ekledim: "Anadolu halkı baştan aşağı bölünmez bir bütün haline getirildi. Kararlar, ayrılıksız, bütün komutanlar ve arkadaşlarımızla birlikte alınıyor. Vali ve mutasarrıfların hemen hepsi bizden yanadır. Anadolu'daki ulusal örgütler ilçe ve bucaklara dek genişledi. İngiliz koruyuculuğu altında bir bağımsız Kürdistan kurulması ile ilgili propaganda ve bu amacı güdenler saf dışı edildi. Kürtler, Türklerle birleşti." (belge: 19)

Yunan Ordusunun Manisa ve Aydın Çevresine Girişi

Bu tarihe değin Yunan ordusunun Manisa ve Aydın çevrelerini de ele geçirdiğini (işgal) öğrendim. Ama İzmir'de ve Aydın'da bulduklarımı bildiğim kuvvetlerin ne durumda olduklarını gösterir açık bir bilgiyi daha hiçbir yerden elde edemiyordum. Doğrudan doğruya bu kuvvetlerin komutanlarına da birtakım buyruklar yazmıştım. Bunun üzerine, 29 Haziranda, 56. Tümen Komutanı Bekir Sami Bey'in, iki gün önceki tarihi taşıyan, bir şifresini aldım.

56. Tümen İzmir'de Hurrem Bey adında bir kişi komuta ediyormuş. Bu komutan ve İzmir'deki iki alayın kılıç artıkları, subaylarıyla birlikte, hemen hepsi tutsak olmuşlar. Yunanlılar bunları gemilerle Mudanya'ya götürmüşler. Bekir Sami Bey bu kılıç artıklarının komutasını üzerine almak için gönderilmiş.

Bekir Sami Bey 27 Haziran 1919 günlü telinde, 22 Haziran 1919 günlü iki buyruğumu ancak 27 Haziranda Bursa'ya vardığında alabildiğini söylüyor ve verdiği bilgiler ve yaptığı açıklamalarda: "Ulusal amaçları gerçekleştirecek yeter araçları bulamadığımdan, tümenimi düzene sokmayı başırırsam daha iyi hizmetler yapılabileceği kanısında olduğumdan, 21 Haziran sabahı Kula'dan Bursa'ya doğru yola çıkmak zorunda kaldım. Bununla birlikte, birçok engeller olduğu halde, ulusal eylemin ülkenin kurtarılması için çok gerekli olduğu düşüncesini her yana yaymayı başardım." diyor. Düşündüklerimin ve yaptıklarımın doğruluğuna sağlam inancı olduğunu bildiriyor ve bu konuda hemen işe giriştiğini; Çine'de bulunan 57. Tümen de buyruk vermeklğini ve kendisine de buyruk vermeyi sürdürmemi istiyordu. (belge: 20:)

Ulusal Örgütler Kurulması ve Ulusun Uyarılması

Bir hafta kadar Samsun'da ve 25 Mayıs'tan 12 Hazirana dek Havza'da kaldıktan sonra Amasya'ya gittim. Bu süre içinde bütün yurttaki ulusal örgütler kurulması gerektiğini bir genelge ile bütün komutanlara ve sivil örgütlerin baş yöneticilerine bildirdim.

Dikkate değer ki, İzmir'e ve daha sonra Manisa'yı ve Aydın'ı düşmanın ele geçişi ve yapılan her türlü saldırı ve zulüm hakkında ulus daha aydınlanmamış ve ulusal varlığına vurulan bu korkunç darbeye karşı açıkça hiçbir üzüntü ve sızıltı gösterilmemişti. Ulusun bu haksız darbe karşısında sessiz ve durgun kalması, elbette ulusun iyiliğine yorumlanamazdı. Bundan dolayı, ulusu uyarıp harekete getirmek gerekli idi. Bu amaçla 28 Mayıs 1919 günü, valilere ve bağımsız mutasarrıflıklara, Erzurum'da On Beşinci Kolordu, Ankara'da Yirminci Kolordu ve

Diyarbakır'da On Üçüncü Kolordu Komutanlıklarına, Konya'da Ordu Müfettişliğine genelge ile şu yolda bildirimde bulundum:

İzmir'e ve daha sonra ne yazık ki Manisa'ya ve Aydın'a düşmanın girişi, gelecek tehlikeyi daha açık olarak sezdirmiştir. Ülke bütünlüğümüzün korunması için, ulusal tepkilerin daha canlı olarak gösterilmesi ve sürdürülmesi gerekir. Ulusal yaşayışı ve bağımsızlığı bozan düşmanın yurda (işgal) girişi ve yurt parçalarını koparıp alması gibi olaylar, bütün ulusa kan ağlatmaktadır. Üzüntüler önlenemiyor. Katlanılamayacak ve dayanılamayacak bu olayların hemen önlenmesi, bütün uygar uluslarla, büyük devletlerin adaletinden ve etkisinden sabırsızlıkla beklendiği yolunda, önümüzdeki hafta içinde ve çeşitli illere göre, Pazartesi başlayıp Çarşamba gününe dek gerekli işlemlerin arkası alınarak, yapılacak büyük ve coşkulu toplantılarla ulusal gösterilerde bulunulması ve bunun köylere varıncaya dek bütün çevrede yapılması ve bütün büyük devletlerin temsilcileriyle Babıâli'ye (İstanbul hükümetine. Sadrazamlık katına) etkili telgraflar çekilmesi ve yabancıların bulunduğu yerlerde bunlara da etki yapmakla birlikte, ulusal gösterilerde düzenin son derece korunması ve Hıristiyan halka karşı bir saldırıya ve düşmanlık gösterisine, kırılcılığa benzer davranışlarda bulunulmaması çok gereklidir. Sizler bu konularda duyarlı ve etkili bulunduğunuzdan, işin iyi yönetileceğine ve başarılacağına tam güvenim vardır. Sonucun bildirilmesini rica eylerim.

Ulusal Gösteri Toplantıları

Verdiğim bu yönerge üzerine her yerde gösteriler yapılmaya başlandı.

Yalnız sayılı yerlerde, birtakım kuruntular yüzünden, duraksamalar olduğu anlaşılmıştır. Örneğin: On Beşinci Kolordu Komutanının Trabzon ile ilgili olarak gönderdiği 9 Haziran 1919 günlü şifreden (belge: 21): "Gösteri toplantısı sırasında Rumların uygunsuz davranışlarda bulunabilecekleri ve hiç yoktan kötü bir olay çıkabileceği düşünülerek, gösteri toplantısına karar verilmiş iken bu kararın uygulanmadığı. . . gösteriyi düzenleyen kurulun toplantısında İstrati ve Polidis'in de bulunduğu" anlaşılıyordu.

Trabzon, Karadeniz kıyısında önemli bir merkez olduğundan, orada ulusal girişimler ve çalışmalarda kararsızca davranış ve Yunanlılara karşı yapılacak ulusal gösterilerle ilgili görüşmelerde İstrati ve Polidis efendileri bulundurmamak gibi, girişimin ciddi olmadığını gösterecek gevşeklikler, elbette İstanbul ve düşmanlar için pek değerli belirtiler sayılır.

Verdiğim yönergedeki görüşü kötüye kullanacak kadar ustalık gösterenler de oldu. Örneğin: Sinop'a yeni atanan bir mutasarrıf, orada yapılan gösterileri kendisi yönetiyor ve gösteri kararlarını kendisi yazıp halka imza ettirdiğini söylüyor ve bize de bir örneğini gönderiyor. Bu adamın zavallı halka gürültü patırtı arasında imza ettirdiği uzun yazılar içinde şu satırlar gizleniyordu: "Türkler ilerleyip gelişemediyse ve Avrupa'nın uygarlık ilkelerini kabul edip sindiremediyse bu, şimdiye değin iyi bir yönetime kavuşmadığından ileri gelmiştir. Türk ulusu, ancak kendi padişahının buyruğu ve egemenliği altında olmak koşuluyla Avrupa'nın gözetim ve denetiminde kurulacak bir yönetim örgütü ile yaşayabilir."

Baylar, Sinop halkı adına İtilâf Devletleri temsilcilerine verilen 3 Haziran 1919 günlü bu andırının altındaki imzalara göz gezdirirken müftü vekili efendinin imzasının yanında gördüğüm

imza, bilginize sunduğum satırları yazan ve yazdıran ruhu bulup çıkarmama yaradı. O imza, Hürriyet ve İtilâf Fırkası ikinci başkanı olan kişinin imzası idi.

Ulusal Gösterilerin Yankıları

Her yerde gösteriler yapılması için bildirimler yaptığım günden üç gün sonra, Harbiye Nazırının 31 Mayıs 1919 günlü şu telini aldım:

İngiltere Olağanüstü Komiserliğinden Babıâli'ye bildirilip Harbiye Nazırlığına gönderilen nota örneği aşağıya çıkarılmıştır:

Bugüne değin gelen raporlardan Üçüncü Kolordu bölgesinde her zaman görülebilecek haydutluk olaylarından başka bir şey olmadığı bilinmekle birlikte, son notada ileri sürülen olaylar üzerine özel soruşturma yapılarak sonucunun ivedilikle bildirilmesini rica ederim.

31.5.1919
Harbiye Nazırı
Şevket

Örnek

1- Sivas'ın bugünkü durumu ve adı geçen kentte ya da bu kentin yakınında çok sayıda toplanmakta bulunan Ermeni sığınıklarının (mültecilerinin) esenliği üzerine en son olarak oldukça kaygı verici haberler aldığımı yüce kişiliğinize bildirmekle övünç duyuyorum.

2- Bundan dolayı, askeri komutanın görev bölgesi içinde bulunan Ermenilerin iyi korunması ve gözetilmesi için elden gelen bütün önlemlerin alınmasını kesin olarak belirten ve herhangi bir öldürme ya da kötü davranış olursa kendisinin doğrudan doğruya sorumlu tutulacağını bildiren bir telin Yüksek Harbiye Nazırlığınca adı geçen komutana ivedilikle çekilmesi yolunda buyruk verilmesini yüce kişiliğinizden rica ederim.

3- Bu yönergeye benzer yönergelerin ilgili sivil yöneticilere de ayrıca gönderilmesini rica ederim.

4- Ülke içindeki düzensizlik üzerine yüce kişiliğinizin haklı olarak ne denli kaygılı bulunduğunu bildiğim için yüce kişiliğinize ayrıca işbu (.....) uyulacağı kanısındayım.

5- Söz konusu olan yönergenin gönderilme tarihi üzerine verilecek bilginin beni pek çok sevindireceğini bildiririm.

Sivas vali vekilliğinden aldığım 2 Haziran 1919 günlü bir telyazıda da: "Bugün Albay Dömanj (Demange) imzasıyla alınan telde İzmir'e Yunanlıların girişi üzerine Aziziye'de Hristiyanların ölümle korkutulduğu öğrenilmiştir. Bu ise uygun değildir. Size haber veriyorum ki bu durumlar, müttefik askerlerinin ilinize girmesine neden olur, anlamında bildirim yapılmaktadır..." denilmekte idi.

Thank You for previewing this eBook

You can read the full version of this eBook in different formats:

- HTML (Free /Available to everyone)
- PDF / TXT (Available to V.I.P. members. Free Standard members can access up to 5 PDF/TXT eBooks per month each month)
- Epub & Mobipocket (Exclusive to V.I.P. members)

To download this full book, simply select the format you desire below

